

Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: Pasivita a aktivita ve výchově
Autor práce: Bc. Erika Lykešová
Obor studia: Pedagogika volného času (NMgr.)
Posudek vypracoval: PaedDr. Petr Bauman, Ph.D.
Datum: 16. 5. 2021

Hlavním cílem posuzované diplomové práce je „*popsat a analyzovat volný čas odsouzených žen z pohledu pasivity a aktivity ve výchově*“ (s. 7, s. 87). Tento cíl je v úvodu vyjádřen otázkami: „*Jak tráví volný čas ženy ve výkonu trestu odnětí svobody? Je volný čas tráven spíše aktivně, nebo pasivně? Je ve věznici dostatečná nabídka volnočasových aktivit? Jakou roli má vlastně aktivita a pasivita ve výchově u vězeňkyň?*“ (s. 7) Záměry autorky jsou v textu dále charakterizovány také takto:

- zjistit, „*jak je zaměřen volný čas ve věznici a jak ho tráví odsouzené ženy ve výkonu trestu*“ (s. 6);
- zjistit, „*jaký význam mají pro odsouzené volnočasové aktivity a jak vnímají svůj volný čas z pohledu pasivity a aktivity*“ (s. 6);
- „*na podkladu kvantitativního a kvalitativního výzkumu popsat, jak funguje volný čas ve Věznici Světlá nad Sázavou*“ (s. 115).

Musím přiznat, že pro mne nebylo snadné vyznat se v tom, jak autorka o předmětu svého výzkumného zájmu hovoří. Uvítal bych, pokud by se při obhajobě mohla více věnovat tomu, zda nebo jak rozlišuje formulace „možnosti trávení volného času ve vězeňském prostředí z pohledu pasivity a aktivity“ (s. 115), možnosti aktivního a pasivního trávení volného času, aktivní a pasivní prožívání volného času, resp. „pasivní a aktivní vnímání volného času“ (s. 7). Nebo jaký vztah vidí mezi kategoriemi či fenomény, jako je volný čas, aktivní čas a pasivní čas. A konečně, jak v tomto kontextu rozumí sousloví „ve výchově“.

Jazyková a formální stránka práce, použité zdroje

Text práce po stránce formální odpovídá požadavkům odborného stylu, správně odkazuje na použité zdroje (snad jen citace na straně 93 neuvádí zdroj), odlišuje myšlenky vlastní od převzatých a je dobře uspořádaný. Také technická úroveň zpracování textu je solidní, jen v grafech na s. 65, 71, 76 a 78 považuji uvedení legendy za nadbytečné. U některých zdrojů uvedených v závěrečném bibliografickém přehledu bych doporučil postupovat standardním způsobem odkazování (např. neuvádět „Česko“ jako původce odkazovaných zákonů).

Použité zdroje považuji vzhledem k zaměření práce za relevantní. Kladně hodnotím, že se autorka snaží pracovat i se zdroji cizojazyčnými. Domnívám se ale, že jednotlivé zdroje jen velmi málo využívá k hlubšímu promýšlení zvoleného tématu. Častěji jednotlivé texty jen klade vedle sebe a nedoceňuje zcela příležitosti, které se v nich nabízejí. Např. by mohlo být zajímavé uvažovat, zda je v kontextu pojednání o pasivitě na s. 16 vhodné termín *agitation* použitý v původním textu překládat pojmem „vzrušení“ (namísto „neklid“, „rozrušení“ či „rozechvění“). Jinak řečeno, oceňuji, že diplomantka sahá po některých zajímavých zdrojích, ale zároveň se domnívám, že jejich potenciál pro zkvalitnění vlastního textu využívá jen ve velmi omezené míře.

V textu jsem zaznamenal nevelké množství jazykových chyb, které neměly závažnější vliv na srozumitelnost textu. Na některých místech jsem však váhal, zda se jedná o záměr vyjádřit určitou (z mého pohledu problematickou) myšlenku, nebo spíše o formulační neobratnost. Například:

- „vychovatel (...) má být přímo pod vedením dítěte“ (s. 10);
- „kdy se odsouzený musí na základě působení vychovatele podrobit změnám v chování a prožívání“ (s. 12).

Obsahová stránka práce

Práce je kromě úvodu a závěru členěna do čtrnácti základních kapitol, přičemž po kapitole sedmou se jedná o texty zpracovávající teoretické aspekty zkoumaných otázek, od osmé kapitoly dále je pak prezentován vlastní empirický výzkum. Struktura práce je přehledná a srozumitelná, za zbytečné (resp. bez zřetelného opodstatnění vzhledem k výše popsaným cílům práce) považuji některé úvodní stati věnované uvedení do filosofie výchovy, penologie či systému vězeňství v ČR.

Co se týče vlastního obsahu posuzované diplomové práce, jak naznačím dále, mám určité pochybnosti, zda předložený text po stránce teoretické prokazuje úroveň odpovídající dosažení profilu absolventa příslušného studijního programu a zda po stránce empirické odpovídá standardům Rámce kvalifikací vysokoškolského vzdělávání ČR. Domnívám se, že posouzení této skutečnosti bude možné až na základě obhajoby, při které doporučuji věnovat pozornost některým z dále uvedených otázek. Na základě prostudování posuzovaného textu navrhuji hodnocení stupněm „**dobře**“. V diskusi vybraných níže uvedených otázek se však může ukázat, že adekvátní hodnocení by mělo být přísnější (zvláště pokud by naznačené problémy nebyly jen charakteru formulačního a jednalo by se o nedostatky ve znalostech a porozumění základním principům odborné práce), nebo naopak mírnější (pokud diplomantka v diskusi prokáže dostatečné porozumění).

K diskusi v rámci obhajoby navrhuji vybrat (dle uvážení diplomantky i zkušební komise) některé z těchto námětů:

ad teoretické aspekty práce

1. Některé teoretické pasáže mají spíše podobu „výpisků k tématu“ kladených bez návaznosti vedle sebe a bez další reflexe vyznívají poněkud zvláště. Jak v kontextu diplomové práce například rozumíte této formulaci: „*Východiskem křesťanské výchovy je Ježíš Kristus, je důležité, aby vychovávaný i vychovatel měl specifický vztah ke Kristu, jenž má být prostředníkem výchovy.*“ (s. 24)?
2. „*V práci se zaměřuji na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, proto se zaměřím na nejlepší možné trávení volného času na základě pozitivního volného času a díky tomu se budu věnovat pasivitě a aktivitě.*“ (s. 14). Jak chápete volný čas v kontextu svého výzkumu a v souvislosti s pojmy pasivita a aktivita?
3. Vysvětlete, co rozumíte formulací: „*Proto můžeme spiritualitu vnímat jako součást pasivní a aktivní výchovy ve volném čase i z pohledu vězeňské služby, kde volný čas probíhá na základě pasivity i aktivity.*“ (s. 34).
4. Považujete aktivity, které „*ženy dělají jen za účelem splnění,*“ (s. 70) za aktivity volnočasové? Jak v této souvislosti rozumíte tvrzení, že některé ženy „*musí určité volnočasové aktivity plnit*“ (s. 87)?
5. Jak chápete význam sousloví „*výchova ve věznici*“ a tvrzení: „*výchova ve věznici má aktivní charakter a není třeba zkoumat možnost pasivní výchovy*“ (s. 87)?

ad empirické aspekty práce

6. Vysvětlete, jak zvolená výzkumná metodologie navazuje na otázky, které formulujete v úvodu práce, resp. jak navazuje na cíle práce.

7. Jak s cíli práce a s tématem aktivity a pasivity souvisí výzkumná otázka 2 („*Mohou mít volnočasové aktivity vliv na chování odsouzené?*“) a hypotézy 2 a 3 („*H2: Účast žen na volnočasových aktivitách ve výkonu trestu odnětí svobody nesouvisí s přístupem zaměstnanců věznic, kteří se snaží o naplnění volného času. H3: Více než polovina dotazovaných si myslí, že volný čas a jeho vnímání může ovlivnit chování ve výkonu trestu odnětí svobody.*“)?
8. Jak se do výzkumných otázek promítl koncept pasivity?
9. Jaká je funkce hypotéz ve výzkumu? Z jaké teorie jsou Vaše hypotézy odvozeny (jaká teorie je předmětem ověřování)? Rozlišujete nějak „odmítnutí“ (nebo „zamítnutí“) hypotézy a „falzifikaci“ hypotézy? Co je myšleno formulací „můžeme na danou hypotézu odpovědět“ (s. 85)?
10. Vztahují se uvedené hypotézy a úsudky, které o nich formulujete na základě dat, na výběr (tj. respondenty, kteří vyplnili dotazník), nebo na zkoumanou populaci?
11. Jaký má účel kapitola 8.2 (operacionalizace základních pojmů)? Jak souvisí s předchozími teoretickými kapitolami? Jak chápete, co je to operační definice? Je přijatelné, aby taková definice uvažovala několik možných variant významu? Jak v kontextu této kapitoly rozumíte tvrzení: „*Každý si na základě své zkušenosti a své teorie může určit, co vlastně pasivní a aktivní trávení znamená.*“ (s. 77)?
12. Domnívám se, že v případě první části výzkumu se nejedná o kvalitativní výzkum formou rozhovoru, jak se v textu diplomové práce uvádí, ale spíše o strukturované anketní šetření. Pokuste se případně vysvětlit, jak rozumíte tomu, co je to kvalitativní rozhovor.
13. Co rozumíte axiálním kódováním, které bylo použito při analýze kvalitativních dat?
14. Jakou funkci měla kvalitativní část výzkumu? Jednalo se o samostatnou část výzkumu, resp. samostatný výzkum (jak naznačuje snaha o identifikaci kódů a kategorií i některé formulace uváděné v textu), nebo o pomocný nástroj sloužící k získání podkladových dat k sestavení dotazníku (jak naznačují jiné formulace v textu)? Bylo nějak dat z kvalitativního výzkumu využito při konstrukci dotazníku?
15. Na s. 94 uvádíte, že „*kvalitativní výzkum (...) byl uskutečněn s pracovníky věznic. V této části výzkumu jsem se snažila zjistit, jak odsouzené ženy tráví volný čas z pohledu právě odsouzených samotných a...*“ Jak jste v této části výzkumu zkoumanou problematiku z pohledu odsouzených zachytila? Bylo vůbec možné tento pohled zachytit, pokud v této části výzkumu byli dotazováni pouze pracovníci věznic?
16. Z jakých dat vyvozujete tvrzení, že „*ženy si vybírají aktivity na základě toho, kdo danou aktivitu vede*“ (s. 84)?

ad diskuse a závěry práce

17. Zhodnotte informační hodnotu (validitu a reliabilitu) provedeného výzkumu a možnost formulovat zobecňující závěry na základě získaných dat. Upozorňuji, že za zvážení stojí tyto skutečnosti:
 - a. První část se opírá o 11 otázek položených respondentům, přičemž odpovědi nebyly nahrány ani přepsány, ale pouze stručně zaznamenány dle toho, co si autorka výzkumu z výpovědí zapamatovala. Data z každého rozhovoru zabírají sotva stranu textu.
 - b. Respondenti první části výzkumu neměli k výzkumníkovi dostatek důvěry (odmítli nahrávání), jejich anonymita byla porušena zveřejněním informovaných souhlasů.
 - c. Ve kvantitativní části dotazník vyplnilo 7 % odsouzených. Jednalo se o dostupný výběr, kdy respondenty vybírala instituce, přičemž dotazník mohl být chápán tak, že jeho některé položky hodnotí fungování této instituce.

18. Na s. 91–92 uvádíte: „Zajímalo mě, zda si ženy připouští možnost, že volný čas a jeho trávení může být faktorem, který ovlivňuje jejich chování a celkově osobnost. Z výsledku jsem byla překvapená, jelikož většina dotazovaných žen si právě myslí, že volný čas a jeho trávení má vliv na jejich chování a pobyt ve věznici. Je docela příjemně překvapivé, že si odsouzené ženy takovou možnost připouští a na základě volného času se sebou samými něco dělají. Snaží se svoji osobnost zlepšit.“ Domníváte se, že je možné takový závěr vyvodit z odpovědí na dotazníkovou položku č. 21 („Myslíte si, že volnočasové aktivity mají vliv na Vaše chování a pobyt ve věznici“)? Uvažuje se v této položce o osobnosti a jejím „zlepšování“? Co když je pro respondenty klíčové spíše sousloví „pobyt ve věznici“ (např. že to, jakými aktivitami je pobyt naplněn, ovlivní, zda se nenudí, nebo že mj. projevenou žádoucí „volnočasovou aktivitou“ mohou odsouzené působit na snížení délky pobytu ve vězení)?
19. Na s. 88 zmiňujete, že odsouzené „při pracovních činnostech bez nároku na odměnu mohou ukázat svou snahu neztratit pracovní návyky a ukázat svůj aktivní přístup k naplňování účelu trestu.“ Uvažujete o možnosti, že aktivita a pasivita odsouzených i jejich odpovědi v dotazníku mohou mít nikoli autentický, ale demonstrativní charakter? Zohledňujete to nějak v interpretaci a diskusi výzkumných zjištění?
20. K jakým závěrům dospěly teoretické kapitoly? Závěr obsahuje pouze shrnutí osnovy těchto kapitol.
21. Z jakých výzkumných dat vyvozujete, že „lze doporučit využívání přístupů, které se v pedagogice volného času často používají, a je to především animace a výchova zážitkem“ (s. 96, viz také s. 93)?
22. Z jakých výzkumných dat vyvozujete, že „lze doložit, že výchova ve volném čase skrze volnočasové aktivity i aktivity programu zacházení obecně má na odsouzené dobrý vliv“ (s. 95)?

Petr Bauman